

MAGÜTÁ

Autogobierno y autonomía indígena

SU-383-2003

Corte Constitucional

Accionante: Organización de Pueblos indígenas de la Amazonía Colombiana OPIAC

Accionado: Presidencia de la República, Ministerio del Interior y de Justicia, Ministerio de Ambiente, Vivienda y Desarrollo Territorial, Consejo Nacional de Estupefacientes, Dirección Nacional de Estupefacientes y Director de la Policía Nacional

¿Taküwá na meĩ ñama únagü?

Wena nüũ na ú ni takü na yauũ yigümataã kuaũ, tügümataã ta maẽĩ ya duatagú, ñuachi na meĩma ni ñawá na ñemagüũ ñegumata ni nüũ ta ugüũ ni takühigüĩ ñema tüũ chiẽt tumaanewáchigü.

Ñama únagüta nüũ ni ú rü takü na weãchiẽ ñema nachigachigü, ñuachinaãkü ñema na ñemagüũ duatükumügü, tüũ na üũ maũẽ ni mutanüũ rü mukümaũ, ni duatagúane na uuchiĩ, kü uaũteechiga üũ rü na üũ uaũtee kü ñyachi naka í kaũ rü tamaã nüũ na üũ.

¿Ñuñãkũ na ngoũguũ?

2001gũ ni na ngoũguũ, wii duĩtũkumũ nagu narũ ñnũẽta ni naaneane i pouũ kũ ñema i na uaũteegũũ, ñegumata ni ya duãtagũ meĩ naaneanewá ta maeĩ, kũ Tribunal Administrativo de Cundinamarcaqã í na kagũũ ni taugumatá ni uũmaã takũ chaiyanegũũ ni cocataũ na dãĩ guũma nachianewá. Ñama Tribunal naãkũ i na tãũchii ni cocataũ na daigũũ kũ ñema ñaũtaã Consejo de Estado.

Dama arũ taunekũgutaã meama septiembre arũ tauwemakũgũ ñama duãtũkumũ Organización de Pueblos indígenas de la Amazonía Colombiana – OPIAC, úaũtee na ùgũ kũ ñema nakã i na kaũ ni taũtama uũmaã na chaiyanegũũ ni cocataũ na daĩ ñama tatũane arũ nachianewá, kũ taũtama duãtagũanewá, erũ ñeguma naaneane na chie rũ duetá taũ nüũ ta kuã ěrũ tau tũna na kagũ rũ taũ tũmaa nüũ úgũ.

**403.350 km² tatũane arũ tá,
wiikuã nachiane arũ tá niĩ,
86 duãtũkumũ ni nawá
maẽ ñama tatuane, numa
ni ta maeĩ ěrũ nawá ta uũgũ
rũ tũmaẽgũ niĩ, kũ ñyãchi
nüũ ta kuãgũ ni ñuñãkũ
namaã ta maeĩ ěrũ yima
yuukũgũ namaã na kuãgũ.**

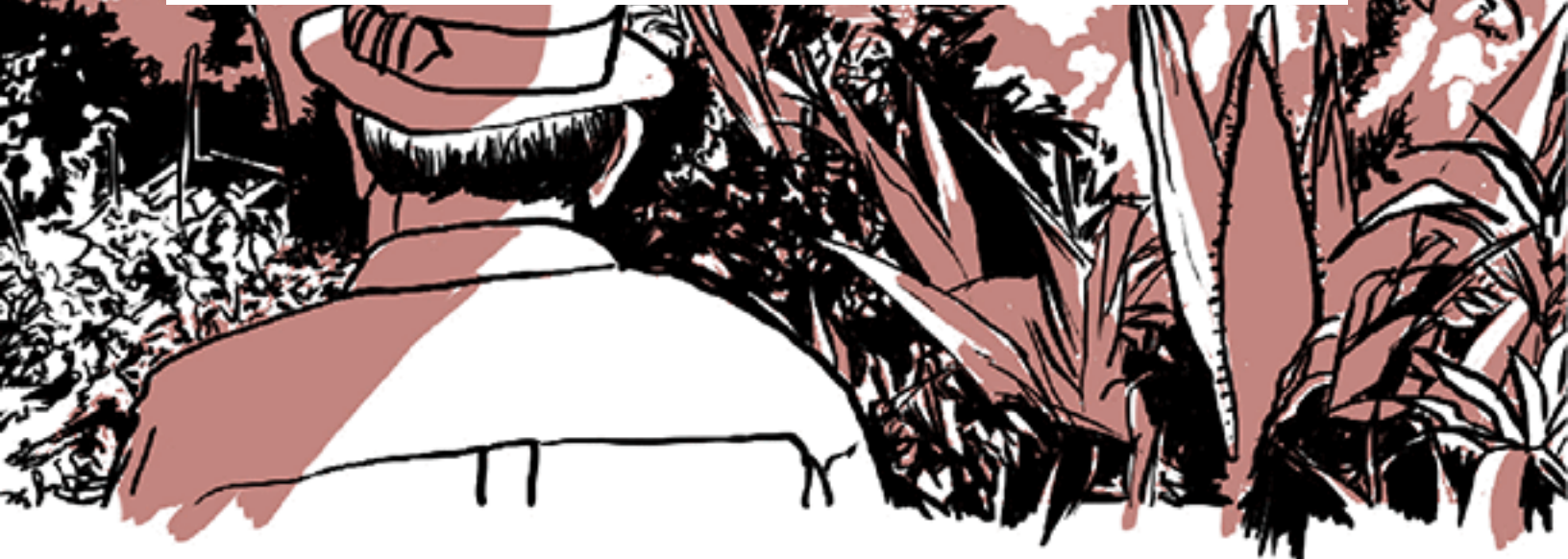
¿Nuñaãkü ni duḡtagüũ na chieĩ ñema üũmaã tatüame na chaiyanegüũ?

Ñeguma ñema purakü na ùgügù Plan Colombia Estados Unidosmaã wüũ, ñeguma ni na ùgüũ cocachitaũ naanewáchigü daiguchigüũ, ñama dai rü üũ glifosatomaã ni takü na chaiyaneĩ. Áeatünemaã takü na chaiyaneĩ, ñeguma ni taũ cacagúrika na ngù, guũma nanetügù na ngumare rü yima coca ùù na chiegú.

Yeguma rü tauweema nüũ ta kuã ni takü chie duḡtaũ na üũ yema üũ, ñotü rü yima duḡtagü tatüanekaã nüũ ti úgü ni na chie rü na aukümaũ. Ñeguma tau na chiechaũgú, taũta ni ñema üũka ñaũ, ñegumata ni taũ ta chieĩ yima duḡtagú, naeĩgú, waimüãnegü rü natügü.

Ñema chaiyane tatüanewá ùù rü duḡtagüũ na chieẽ yima Tatüanewá maũe, Caquetawá, Guainiawá, Guaviarewá rü Putumayowá. Tau na rü ogü ñema chaiyane yima duḡtagü chieĩwá ta ñemagüchí rü yeerachi tüũ na chieẽ.

Ñama Organización de Pueblos Indígenas de la Amazonía Colombiana – OPIAC nüũ na ugü yima ãégakü nachianekaã taũ takü na ù ni tüna na kaũ rü tümaa nüũ na ùũ yima duḡtagü, marü chire Convenio 169 de la Organización Internacional del Trabajo – OIT nüũ ni ú.

¿Ñeĩrũũ maũẽchi i chie ñatagũgũũ chiemagũ i uaũteegũe?

Daema duẽtũkumũ i uaũteegũe nũũ ta ugugũ rũ torũ maũẽ naanene meanẽ ni í chieĩ.

Ñema uaũtee Organización de Pueblos indígenas de la Amazonía Colombiana – OPIAC uũwá nũũ na ú, na ãũkũma dyaťagũ arũ maũ, tũmaẽ rũ tũmakũmagũ, tũmataã ni tũgũmaã ta kuaeĩ, naaneane meĩ rũ nũũ kuaũ ni takũ ni nguchigũũ.

¿Takũ na ngaũẽĩ nátũkumũgũ i uaũgũũ?

Guũma nátũkumũgũ i uaũgũũ ñagũũ, ñema uaũteechiga arũ ù taũ na mé rũ taũ na pora ni takũ na nuũ ni takũ ta chaiyaneĩ uũ herbicidamaã natũane chieĩ arũ dairuũ, Constitución rũ nũũ ni kyã ni ñama uaũteechiga. Nũũ na úguguta rũ na tauma napenũ chieĩchiga nawa i guuchiĩ ñema uũ rũ tauma nawá ta dau rũ taũ na ãũkũma ni na chaiyaneĩ rũ taũ na na chiee naaneane rũ dyaťagũũ.

Yima ãẽgakũ torũ nachianekaã nũũ na oo ñema, rũ ñuachi dyaťũmũ tatũaneka arũ nachianekaũ na mu ni í na uaũteegũũ dyaťagũegagũ.

Ñagũũ Ministerio de Ambiente, Vivienda y Desarrollo Territorial, ñeguma na ùchaũgũ natũane chieĩ arũ dai uũ glifosato arũ chaiyanemaã, naweĩ ta niĩ na únagũũ ni aikumaũchi ni takũ i na pouũ naaneanewá muũ rũ ñama naaneanetaã.

Ñama Dirección Nacional de Estupefacientes rũ la Policía Nacional ñaakũ na ngaũẽĩ, ñema natũane chieĩ arũ chaiyane taũ yima cocaatũ duatagũ arũ na chieẽ rũ yima natũ taũ chaine rũ dyaťagũũ na mé rũ yimamaã ni ta maeĩ.

¿Takü nĩ nüũ na ùũ SU 383 de 2003 arü?

Ñema Corte Constitucional wena nüũ na ú ñema únagüwá, yiema dyʷtagü tüũ na ñéma ni tana ùü rü nakʷa i ta kaũ ñema norífgutaã ni tüna na kaũ rü tümaã nüũ na ùũ, ñuachi ni nawá ta ügüũ ërü Constituciõwá na ñema rü ñáma natükumüwata nĩ nüũ ta ùũ ni takü ta ni tüũ ta chieĩ. Numa nüũ na ùũta rü ni me nĩ i uaũtee erü wii napü meña ni duatagüũ ñemaakü ta ni tüma arü maũë i ta pouũ.

Ñama tüũ na rü kyʷachie, rü taurüũ nĩ ñena nachiane arü aiyepena na poraaneĩ, rü ni nàtüane ni chieĩ rü ñema únagügü ãëgakünegü toma nachianemaã i eechiĩ rü wüũ, taũta ni nachigaĩ ni dyʷtagüna na kaũ, ñeguma taũ na gupetügü tüna na kaũ naãka ma meĩ dyʷtagü rü tüma arü únagütaã, ñeguma ta ni taë rü taküma na maũ.

Ñema mutanüchigagü rü wii nakümaë ñaũ, taũtaa ni wiichigüĩ, naweĩta ni wii natükumüwá na dauchiĩ rü ñema natükumüwá ta ù. Ñema dyʷtatükümü rü duũ nĩ ñemakʷa ni na maũëaũ, ñemakʷa ni duatükümü arü natanü uaũtee na ùũ ërü gue arü maũë í na pouũgü.

Ñeguma torü maũë i na pouchaũgü, rü ni maëĩ, rü tüma arü meĩnegü yiema dyʷtagü ñama tatüanechiane Curübianukaãwá maũë, naweĩ ta ni í uaũteechiga ùũ. Ñemakã ni duatükümü arü natanüũ na muũ ni uaũtee na ùũ kü nawá ñemagüũ rü nawá ï Tribunal Contencioso Administrativo de Cundinamarca, ñeugmata ni í na guuchiĩ torü maũë arü pouũ rü meã maeĩ naaneanewá meaneĩ, ñeguma ta ni guũma torü maũë, torü nguũ, torü meineaaë nüũ na ngechaũgüũ.

Ñama Guë arü Únagüchiga 383 2003 arü ñaũ Corte Constitucional:

- ⊙ Takü í na tãuchi uaũtee ñema Juzgado Quince Civil del Circuito de Bogotá rü Sala Civil del Tribunal Superior de Bogotá únagügüũ.
- ⊙ Ñema duũgüũ i uaũgüũ na mu ni dyatana na kaũ ni rü tũmaã nüũ na ùũ ni ñuñakü ta ni tũna na kaũ rü tũmaa nüũ na ùũ, ñeta ta ni na kuaũ tũmaane ñema purakü í na ùũwá, takü ta ni napügú ñema purakü í na ùũwá ñeguma ta niĩ na ùgüũ natũane chieĩ arü dàì.
- ⊙ Natükumüna i kaũ ñema únagüwá ni na ñemaũtá maũechi dyatagü arü pouũruũ rü yiemagüta ñama Curübianu arü nachianewá maẽẽ, ërũ nachiane wiitaa ni rü nguũwama i na nguũchi ñema únagü.

Ñeguma nüũ kuachaũgu ñeèrue dyatanü ta ni tũna na kãe rü tũmaã nüũ na ùũ teẽtawá ta ni natũane chieĩ na daĩ, ñema natükümü naweĩ ta ni dyatagü arü ãëgakügümaã na deagü ni ñeta na ügüũ dyatagüane, ërũ ñema naanechiga rü taũ tomagü arü niĩ, ñema rü naaneanechiga arü yeira niĩ.

Naanechiga dyatagükã rü na maũ, wii naachikaane niĩ ñema nabü naaneane í ñemama ni ta maeĩ rü tũmaëgú tũma nawá nüũ ta kyãũ ni ñuñakü nama ta maũ.

***“Ñema naane rü wii
nachikaane nĩ rü ñema na
ùchigü nagà arü maũ, ñema
nagà rü ukue nĩ, rü ngu nĩ.
Ñema nachikaane rü tama
nĩ ùũ nútaaneĩmaã,
natügümaã, mapüũmaã,
temanemaã, nataamaã rü
mapüũmagú. Ñema
nachikaane rü naẽ nĩ, rü
ñéma na ù rü ñéma na é
ñama guũguma ùũ, ñema
rü ténegü arü yae nĩ
tatukumüwáchigü, ñema
rü deá i meeĩ nĩ, ñema
rü daweeene í meẽiwá”
Juan Álvaro Echeverri,
Territorialidad indígena
y ordenamiento en la
Amazonia***

Ñama únagüchiga rü duětükümü tatüanekaũ na rü kuãachi êrû nukümagutaã chieĩwá ta ñemagú, ñeguma korigü españoles numa ngugutaã niĩ ta chieĩgugüũ kû ñegumatá natükümü anegüũta tuma arü naanewá ñemagugutá, ñekã ta ni ãëgaküane nakã na daũ ni tüũ í na pouũ.

Ñama Corte nüũ na ugù yiema duãtagü tatü arü nachianekaãwá maëë marü ta yeiragü ni ta na ügü tuma arü maũpenü rü naanepenü, ñama napenüta niĩ nüũ kuaũ ni ñeĩrũũ ni duãta arü naanechigüta daema tatüanekãã.

Yimà cocachitaũ, Corte ni nüũ na ùũ, yimà coca duãtagüũ rü wíí natù aukümaũ ni, naweĩta ni ñama ñaũ, érü üũwá rü yüüwá na me. Nüũ na ügü taũküra chieĩgü nagü ta dauwenü, erü damawataã ni cicaina na ùũ, noãtürü taũ ñaakü ni duãtagüwá.

"(...) yimà coca rü torü maũ niĩ, yimà coca rü toküma niĩ, yimà coca rü toë niĩ rü yimà coca rü tonatü niĩ rü taë niĩ"

Octavio García "Jitoma" representante de Azcaíta, Asociación Zonal de Cabildos Indígenas de Tierra Alta -Ticuna Uitoto, Acitu

"Nüũ ta dau ni torü coca nagü na daugüũ. Torü naaneneagutá na duagüũ, ñegumarüũta ni nagü na duagüũ tokuma êrü ñurémare ni togu na daugüũ.

Reinaldo Giagrekudo, Coidam, Yaupura – Icha arü naane Porímü arü duũgú

Na wikanama, ñama Corte nüü na ú ni guũgutama duagũtanü ta na kaũ rü tũmaa nüü na ùü nakũma ñema coca togüü urü tumakũmawataã ni na úú. Ñeguma taukũra tũna na kagú rü tũmaa nüü na ùgù ñeguma ta ni ãẽgakũgü nüü na ngechaũ ni tũgũmaãta ta maeĩ ñema arü naanewá, ñemaakü ta ni tũmagü rü tumakũmagü tũü nüü na kuaẽĩ ni ñuñaakü núkũmamata namaa ta maeĩ yima rü tũma arü maũwá na ñema.

¿Takü ni nachiga nümaũchi ñama SU-383 de 2003 únagüwa ñemaũ?

Torü naanechiga rü taũ koríkũma ni, tũta ni naanechiga takũmawá; nüü na kuã ní mútanũü rü duãtagü ta mukũmaũ rü nüü ni kuã ni gueẽ arü niĩ; ñema úchigü rü kagũchigü rü guũkama ni, ngürüachí duãtagüü na chieẽĩ rü tama naaneaneríka chiegu niĩ tũna na kaũ.

